

مطالعه تطبیقی اسناد بررسی دوره‌ای جهانی (یو. پی. آر) جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در زمینه تحقق حق آموزش

محسن قانعی^۱
رحمت حاجی مینه^{۲*}
نوذر شفیعی^۳

چکیده

هدف: سازوکار یو. پی. آر، نهادی مبتنی بر منشور سازمان ملل متحد و یکی از ارکان اصلی وابسته به شورای حقوق بشر است که بر اساس یک رفتار عینی، شفاف، غیرگزینشی، سازنده، غیرمتمخضمانه و غیرسیاسی با هدف تضمین رفتار برابر با همه کشورهای عضو سازمان ملل به ارزیابی وضعیت حقوق بشر آنها از جمله حق آموزش به‌عنوان یکی از حقوق بشر اساسی می‌پردازد. بر این اساس هدف مقاله این است که با تحلیل و مقایسه گزارشات یو. پی. آر و تعهدات دو کشور در زمینه حق آموزش، نشان دهد که هر دو کشور چه دستاوردهایی را در زمینه تحقق حق آموزش داشته و از سوی دیگر با چه چالش‌هایی در زمینه نظام آموزشی مواجه‌اند.

روش‌شناسی پژوهش: چارچوب نظری مقاله مبتنی بر نهادگرایی نئولبرال می‌باشد و اهمیتی که نظریه مذکور برای موضوع همکاری‌های بین‌المللی و سازمان‌های بین‌المللی قائل است.

یافته‌ها: سازوکار یو پی آر از جمله نهادهای بین‌المللی حقوق بشری است که به نظارت و ارزیابی تحقق این حق پرداخته و کشورها را به ارتقاء کیفیت و دسترسی به آموزش تشویق می‌کند. بر این اساس هر دو کشور دارای تعاملات سازنده با سازوکار یو پی آر هستند و هر دو دستاوردهای قابل توجهی در زمینه حق آموزش دارا می‌باشند. در عین حال، با چالش‌هایی نیز مواجه هستند.

نتیجه‌گیری: جمهوری اسلامی ایران علی‌رغم گذشت بیش از چهاردهه تحت تحریم‌های قهری یک‌جانبه در مقایسه با ترکیه دستاوردهای بیشتری در حوزه تحقق آموزش داشته است.

کلیدواژه‌ها: یو. پی. آر، سازمان ملل، جمهوری اسلامی ایران، ترکیه، آموزش

Email: mohsen3132021@gmail.com

۱- دانشجوی دکترای روابط بین‌الملل، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Email: r.hajimineh@gmail.com

۲- دانشیار روابط بین‌الملل، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

Email: Nozarshafiee@ut.ac.ir

۳- دانشیار گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۱۲

مقدمه

سازوکار یو. پی. آر، به‌عنوان یکی از ابزارهای نظارتی شورای حقوق بشر با هدف نظارت، ارتقاء و حمایت از حقوق بشر در کشورهای جهان و همچنین ایجاد گفتگو، همکاری، تعامل سازنده و رفتار برابر با کلیه دول عضو سازمان ملل، از طریق تصویب قطعنامه ۶۰/۲۵۱ در ۱۵ مارس ۲۰۰۶ مجمع عمومی سازمان ملل، ایجاد گردید. کار گروه یو. پی. آر نیز متعاقباً، براساس قطعنامه ۵/۱ مصوب ۱۸ ژوئن ۲۰۰۷ تأسیس شد. از طرف دیگر حق آموزش به‌عنوان یکی از حقوق اساسی بشر می‌باشد که بر اساس آن هر فردی صرف نظر از نژاد، جنسیت، ملیت، منشاء قومی یا اجتماعی، مذهب، سن یا معلولیت، از آن برخوردار است. در اسناد بین‌المللی مختلف از جمله در اعلامیه جهانی حقوق بشر (ماده ۲۶)، منشور سازمان ملل (ماده ۵۵)، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (ماده ۱۳ و ۱۴) کنوانسیون حقوق کودک (ماده ۲۸ و ۲۹) تضمین شده است. تضمین و اجرای این حق بنیادین از سوی دولت‌ها در اسناد پرشماری مورد شناسایی قرار گرفته است. مقاله به مقایسه وضعیت تحقق حق آموزش در جمهوری اسلامی ایران و ترکیه بر اساس گزارش‌های یو. پی. آر می‌پردازد. هر دو کشور در تعامل و همکاری سازنده با سازکار یو پی آر توصیه‌های حقوق بشری مختلفی را از دولت‌ها از جمله در زمینه حق آموزش در سه مرحله مختلف دریافت کرده و همچنین در مسیر بهبود و توسعه بیش از پیش حق آموزش و رفع چالش‌های موجود اقداماتی را انجام داده‌اند. جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در سه گزارش ملی خود به سه مرحله و نشست مختلف یو پی آر به دستاوردها خود در زمینه حق آموزش به‌عنوان یکی از حقوق مربوط به حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی پرداخته‌اند. حق آموزش به‌عنوان یکی از حقوق بشر اساسی، نقشی کلیدی در توسعه فردی و اجتماعی دارد. حق آموزش برای همه بدون هیچ‌گونه تبعیض قانونی تضمین شده است و دولت‌ها موظف به حمایت، احترام و اجرای حق آموزش در داخل کشور هستند. حق آموزش ابزار قدرتمندی برای توسعه ظرفیت‌های کامل بشری و تضمین کرامت انسانی و همچنین ارتقاء رفاه فردی و جمعی است. در این مقاله، به بررسی تطبیقی وضعیت تحقق حق آموزش در جمهوری اسلامی ایران و ترکیه بر اساس گزارش‌های یو. پی. آر خواهیم پرداخت. اولین مرحله جهانی یو. پی. آر در سال ۲۰۰۸ آغاز و تا سال ۲۰۱۲ به پایان رسید. تاکنون سه مرحله آن به‌طور کامل برگزار شده است. مرحله چهارم نیز از نوامبر ۲۰۲۲ آغاز و در حال انجام است.^۱ سه نشست‌های یو. پی. آر. جمهوری اسلامی ایران به ترتیب در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۴ و ۲۰۱۹ بوده و نشست‌های یو. پی. آر ترکیه نیز در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۵ و ۲۰۲۰ برگزار شده است. نظر به اهمیت موضوع مقاله که به ما این امکان را می‌دهد که نقاط قوت و چالش‌های سیاست‌های آموزشی هر دو کشور را شناسایی کرده و به درک بهتری از چالش‌ها و فرصت‌های موجود در حوزه حق آموزش دست یابیم. هدف مقاله مقایسه وضعیت حق آموزش در جمهوری اسلامی ایران و ترکیه از طریق بررسی گزارش‌های یو پی آر هر دو کشور و تحلیل توصیه‌ها و پیگیری‌ها و شناسایی دستاوردها و نقاط قوت و چالش‌های دو کشور

۱. چهارمین نشست یو. پی. آر ایران در ژانویه ۲۰۲۵ خواهد بود.

در تحقق حق آموزش است. هدف مقاله جاری پاسخ به این سؤال است که با تحلیل و مقایسه گزارشات یو. پی. آر و تعهدات دو کشور در سه بازه زمانی مختلف در زمینه حق آموزش، نشان دهد که هر دو کشور چه دستاوردهایی را در زمینه تحقق حق آموزش داشته و از سوی دیگر با چه چالش‌هایی در زمینه نظام آموزشی مواجه‌اند. سؤال اصلی مقاله این است که وضعیت تحقق حق آموزش در جمهوری اسلامی ایران و ترکیه بر اساس گزارش‌ها و اسناد یو. پی. آر دو کشور چگونه است و چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی میان این دو کشور در این زمینه وجود دارد؟ همچنین فرضیه مقاله این است که علی‌رغم وجود برخی شباهت‌ها، بین جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در تحقق تعهدات بین‌المللی ناشی از سازکار یو پی آر در زمینه حق آموزش، تفاوت‌ها و چالش‌هایی نیز در این حوزه وجود دارد.

پیشینه پژوهش

در این بخش، به برخی مطالعات و پژوهش‌های انجام شده در مورد سازکار یو. پی. آر و حق آموزش اشاره می‌گردد. تومشات، کریستین (۲۰۱۱) در مقاله بررسی دوره‌ای جهانی حقوق بشر: یک نظام جدید حقوق بین‌الملل با قوانین معین به تشریح تاریخچه تأسیس سازوکار یو. پی. آر پرداخته و بیشتر آن را از بعد حقوقی بررسی کرده است. وی معتقد است فرآیند مذکور به شیوه‌ای کامل توانسته اصل برابری حاکمیت که در ماده یک (۳) منشور ملل متحد ذکر شده را، منعکس نماید، و بر آن اساس دولت‌ها می‌توانند از تبعیض یا برتری کشورهای قدرتمند با ارائه توصیه شکایت کند. قاعی (۱۳۸۹) در کتاب بررسی دوره‌ای جهانی حقوق بشر (یو. پی. آر) به‌عنوان اولین کتاب نوشته شده در خصوص سازوکار مذکور ضمن تبیین ماهیت سازوکار یو. پی. آر و فرآیند تعامل، مشارکت و همکاری جمهوری اسلامی ایران با آن در اولین مرحله برگزاری نشست‌های یو. پی. آر پرداخته است. نگارنده در کتاب مذکور از جمله به درج کلیه توصیه‌های دریافتی توسط دولت جمهوری اسلامی ایران در مرحله اول یو پی آر به توصیه‌های مربوط به حق آموزش نیز پرداخته است. گلشن پژوه (۱۳۹۰) در مقاله "ارزیابی نظام UPR در شورای حقوق بشر: بررسی فرصت‌ها و چالش‌های فرارو" نیز صرفاً به فرآیند تأسیس سازکار یو پی آر در سال ۲۰۰۶ در شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد به‌عنوان جایگزین کمیسیون حقوق بشر پرداخته است و آن را در چهار سال اول یو پی آر تا سال مرحله اول بررسی کرده است. شریفی طراز کوهی و زمانی (۱۳۹۲) در مقاله افزایش احترام به حقوق بشر در پرتو سازوکار بررسی ادواری جهانی، تأسیس سازوکارهای جدید از جمله یو. پی. آر را با هدف افزایش احترام به حقوق بشر برشمردنده و آن را یک چهارچوب نظارتی و ارتقایی مبتنی بر تعامل، همکاری و مشارکت کشورها با هدف تقویت احترام به حقوق بشر در سراسر دنیا عنوان کرده‌اند. چالزورث و لارکینگ (۲۰۱۵) در مقاله حقوق بشر و بررسی دوره‌ای جهانی: قدرت نظارتی بررسی دوره‌ای جهانی حقوق بشر (یو. پی. آر)، تمرکز مقاله خود را بیشتر روی ابعاد نظارتی سازوکار یو. پی. آر گذاشته و به سایر کارکردهای آن و حق آموزش نپرداخته است. دفتر کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل (۲۰۱۶) در مقاله منتشره تحت عنوان یو. پی. آر و صلح پایدار ضمن بررسی سازوکار یو. پی. آر دول عضو سازمان ملل را تشویق به مشارکت در فرآیند آن

برای در نظر گرفتن ابعاد حقوق بشری روند صلح‌سازی کرد است. همچنین هدف اصلی تأسیس یو. پی. آر. را بهبود وضعیت حقوق بشر در هر کشور عنوان داشته است. قانعی (۱۳۹۶) در دومین کتاب خود تحت عنوان سازوکار بررسی دوره‌ای جهانی حقوق بشر (یو. پی. آر) سازمان ملل و دومین نشست یو. پی. آر جمهوری اسلامی ایران، ضمن معرفی آخرین تحولات مفهومی و ساختاری سازوکار یو. پی. آر، فرآیند دومین نشست بررسی دفاع جمهوری اسلامی ایران از دومین گزارش ملی خود به سازوکار مذکور را بررسی کرده است. نگارنده در کتاب مذکور از جمله به درج کلیه توصیه‌های دریافتی توسط دولت جمهوری اسلامی ایران در زمینه حق آموزش در مرحله دوم یو پی آر پرداخته است. شریفی (۱۳۹۷) در مقاله سازوکار یو. پی. آر: وضعیت زنان و آموزش آنان در ایران مشخصاً وضعیت زنان در گزارش یو. پی. آر جمهوری اسلامی ایران و توصیه‌های مربوطه از سوی کشورها پرداخته و بهبود در وضعیت آنان را متأثر از عوامل داخلی و بین‌المللی از جمله یو. پی. آر مطرح نموده است. مجد (۱۳۹۸) در کتاب "تحلیل و مقایسه شیوه‌های آموزش زبان فارسی در ترکیه و ایران و تلاش برای بهسازی آن" فقط به بعد آموزش از منظر زبان فارسی پرداخته است. همچنین در کتاب "دستور زبان فارسی" نوشته نعمت بیلدیرم و در کتاب "دستور کاربردی ویژه زبان آموزان غیرفارسی زبان" تألیف فاطمه جعفری به ابعاد حق آموزش پرداخته نشده است.

مسکیتا، ژودیت بونه (۲۰۱۹) در مقاله یو. پی. آر: آیا یو. پی. آر یک رویه نوین ارزشمند برای حق سلامت است، با استفاده از یک چارچوب تحلیلی و تجربی حق سلامت را در توصیه‌های ارائه شده به دولت‌ها طی دو دوره اول و دوم یو. پی. آر بررسی کرده است. در گزارش منتشره توسط ستاد حقوق بشر قوه قضائیه (۱۴۰۰) تحت عنوان "گزارش میان‌دوره‌ای پیشرفت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران در پرتو توصیه‌های یو. پی. آر دور سوم (۲۰۲۰-۲۰۲۰)" از جمله با اشاره به توصیه‌های دریافتی در مرحله سوم یو پی آر جمهوری اسلامی ایران در زمینه حق آموزش توسط کشورهای مختلف به ارائه جداول مختلف شامل نرخ با سوادی و بی‌سوادی دانش آموزان به تفکیک جنسیتی، نرخ ترک تحصیل، اقدامات دولت در زمان کرونا از جمله برای دسترسی به آموزش‌های ویژه برای دانش آموزان دارای نیازهای ویژه و همچنین اقدامات دولت برای تضمین حق آموزش برای افراد ادزای حق معلولیت در بازه زمانی بین ۱۳۹۸-۱۳۹۹ پرداخته است. منابع به موضوع حق آموزش به‌عنوان یکی از حقوق شهروندی که در زمره‌ی حقوق بنیادین بشر و حق جهانشمول برای آموزش است، اشاره کرده و حق آموزش و آزادی آموزش در اسناد حقوق بشری و در قوانین داخلی جمهوری اسلامی ایران اشارتی داشته است. هدف مقاله مذکور تبیین جایگاه حق آموزش در نظام حقوقی ایران و بهبود شرایط حاکم بر نظام آموزشی در ایران بوده است. اما مطالعه تطبیقی با سایر کشورها و از طریق سازوکار یو. پی. آر نبوده است.

رویکرد و چارچوب نظری

مقاله با استفاده از روش مقایسه‌ای و تحلیل محتوا به بررسی و مقایسه تطبیقی دو کشور ایران و ترکیه در زمینه تحقق حق آموزش در فرآیند یو پی آر می‌پردازد. مقاله ضمن بررسی داده‌ها مربوط به حق آموزش در

هیجده سند و گزارش منتشره توسط نهادهای بین‌المللی، گزارش‌های ملی یو.پی. آر جمهوری اسلامی ایران و ترکیه (هر کشور ۹ سند)، گزارش‌های منتشره توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل^۱ و گزارش‌های کارگروه یو.پی. آر به تحلیل محتوای هر یک در خصوص حق آموزش پرداخته است. مقاله همچنین به توصیه‌های یو.پی. آر هر کشور در هر مرحله در زمینه حق آموزش، پیشرفت‌ها و چالش‌های موجود در این حوزه نیز می‌پردازد. بر اساس چارچوب نظری مبتنی بر نهادگرایی نئولیبرال و اهمیتی که نظریه مذکور برای موضوع همکاری‌های بین‌المللی و سازمان‌های بین‌المللی قائل است، مقاله وضعیت تحقق حق آموزش در دو کشور جمهوری اسلامی ایران و ترکیه را بر اساس مقایسه تطبیقی گزارشات یو. پی. آر دو کشور و توصیه‌های دریافتی هر یک از دو دولت بررسی و تجزیه و تحلیل می‌کند.

حق آموزش در اسناد بین‌المللی

حق آموزش، به معنای حق دسترسی به آموزش‌های اولیه و بالاتر، با کیفیت و بدون تبعیض است. این حق در اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی از جمله اعلامیه جهانی حقوق بشر منشور سازمان ملل، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کنوانسیون حقوق کودک به رسمیت شناخته شده است. حق آموزش در اسناد بین‌المللی حقوق بشری، جزو نسل دوم حقوق بشر یعنی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی می‌باشد. حق آموزش به‌عنوان یکی از حقوق اساسی بشر در ماده ۲۶ اعلامیه جهانی حقوق بشر مورد اشاره قرار گرفته است. همچنین ماده ۵۵ منشور سازمان ملل به حق آموزش با احترام جهانی و رعایت حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همه بدون تمایز از نظر نژاد، جنس، زبان یا مذهب اشاره می‌کند. منشور به‌نوعی پیوندی بین این سه مقوله پیشرفت و توسعه اقتصادی و اجتماعی، همکاری بین‌المللی فرهنگی و آموزشی با احترام جهانی و رعایت حقوق بشر ایجاد کرده است. میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی^۲ مواد ۱۳ و ۱۴ خود را به حق آموزش اختصاص داده است. ماده ۱۳، طولانی‌ترین ماده میثاق، گسترده‌ترین و جامع‌ترین ماده در مورد میثاق در مورد حق تحصیل در قوانین بین‌المللی حقوق بشری است.

نظریه تفسیری شماره ۱۳ کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (مصوب ۱۹۹۹) در خصوص ماده ۱۳ میثاق تصریح دارد که آموزش و تعلیم و تربیت به خودی خود یک حق بشری است و وسیله‌ای ضروری برای تحقق سایر حقوق بشر می‌باشد. ماده ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز به حق آموزش پرداخته است شایان ذکر است کمیته اقتصادی اجتماعی و فرهنگی قبلاً نظر عمومی^۳ ۱۱ خود را در مورد ماده ۱۴ میثاق حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی (برنامه‌های اقدام برای آموزش ابتدایی) تصویب کرده است. از این‌رو نظر عمومی ۱۱ و نظر کلی ۱۳ مکمل یکدیگر هستند و باید با هم بررسی

1. Ohchr

2. The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)

3. General Comment

شوند. همچنین ماده ۲۸ و ۲۹ کنوانسیون حقوق کودک به تفصیل حق آموزش را برای کودکان تبیین می‌کند. هدف چهارم مندرج در سند توسعه پایدار^۱ نیز بر آموزش با کیفیت تأکید دارد.

بررسی وضعیت حق آموزش در ایران و ترکیه بر اساس اسناد و گزارش‌های مختلف یو.پی.آر

بررسی حق آموزش در گزارش ملی یو.پی.آر جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۰، ۲۰۱۴ و ۲۰۱۹) بررسی حق آموزش در اولین گزارش ملی یو.پی.آر جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۰)

الف) در اولین گزارش ملی یو.پی.آر جمهوری اسلامی ایران، ارائه شده به هفتمین نشست کار گروه یو پی آر (۲۰۱۰)^۲ با توجه به عضویت ایران در کنوانسیون علیه تبعیض در آموزش^۳ در بخش مربوط به آموزش از جمله عنوان شده است: "وزارت آموزش و پرورش برای ارتقای حق آموزش و ارتقای کمی و کیفی آن برای همه اقشار جامعه به‌ویژه اقشار آسیب پذیر جامعه برنامه‌های متعددی را انجام داده است. وزارت آموزش عالی، تحقیقات و فناوری نیز به‌طور مؤثری آموزش عالی را در کشور ارتقاء داده است. نسبت دانش‌آموزان دختر به کل دانش‌آموزان ۱۰ درصد از ۳۸,۴ درصد به ۴۸,۶ درصد افزایش یافته است. تعداد دانش‌آموزان مدارس غیرانتفاعی دو برابر شده و از ۶۲۰۰۶۸ به ۱۰۸۶۳۶۱ رسیده است. تعداد کل مدارس ۳ برابر شده و از ۵۳۸۸۵ به ۱۴۶۲۱۳ رسیده است. همچنین در خصوص آموزش حقوق بشر عنوان شده که جمهوری اسلامی ایران به حقوق بشر به‌عنوان موضوعی مهم، اساسی، بلندمدت و واقعی نگاه می‌کند و در همین راستا به برنامه‌های ظرفیت‌سازی برای ارتقای حقوق بشر و دسترسی بیشتر به عدالت با همکاری برنامه توسعه سازمان ملل متحد (انکتاد) در یک دوره پنج ساله از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۹ اشاره شده است.

ب) اولین گزارش ارائه شده توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر در مورد اولین گزارش ملی یو.پی.آر جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۰) از جمله به نقل از دبیر کل به پیشرفت‌های عمده در بخش آموزش در ایران اشاره شده است اما تأکید شده که برخی چالش‌ها شامل افزایش قابل توجه جمعیت در سن مدرسه و امکانات ناکافی برای دانش‌آموزان روستایی بوده است. گزارشگر ویژه خشونت علیه زنان نسبت دختر به پسر در مدارس ابتدایی را برابر عنوان کرده و افزوده در آموزش عالی ۶۲ درصد دانشجویان زن بودند.

ت) در اولین نشست یو.پی.آر جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۰) در مجموع نمایندگان ۱۲ دولت در مورد حق آموزش در ایران سخنرانی کردند و برخی نیز توصیه‌هایی را ارائه کرده‌اند^۴. در این نشست ۶ توصیه در زمینه آموزش به کشورمان با محورهایی شامل: ارائه و بهبود آموزش و آموزش حقوق بشر برای مقامات قضایی، اطمینان از فرصت‌های بیشتر برای دسترسی به آموزش عالی، حمایت از تمامی حقوق اعضای

---

1. SDG
2. A/HRC/WG.6/7/IRN/1 18 November 2009
3. Convention against Discrimination in Education
4. A/HRC/14/12

اقلیت‌های دینی به رسمیت شناخته شده، افزایش مشارکت زنان در تمام عرصه‌ها، آموزش و مراقبت‌های بهداشتی، با تمرکز ویژه بر زنان و کودکان، افزایش دسترسی جمعیت آن به خدمات بهداشتی و آموزشی بود.

بررسی حق آموزش در دومین گزارش ملی یو. پی. آر جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۴)

الف) در دومین گزارش ملی یو. پی. آر جمهوری اسلامی ایران ارائه شده به بیستمین نشست کارگروه یو. پی. آر (۲۰۱۴)^۱ در بخش مربوط به آموزش، از جمله به ظرفیت‌سازی، ارتقای حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و حمایت از حقوق بشر به عنوان بخشی از اجرای «سند ملی تحول بنیادین نظام آموزشی» و «برنامه درسی ملی» اشاره شده و تأکید شده حقوق شهروندی، تعهدات و حقوق بشردوستانه، حقوق اقلیت‌ها، حقوق خانواده و حقوق محیط زیست در برنامه درسی و کتاب‌های درسی جدید گنجانده شده است. همچنین طرح‌های آموزشی مشترک با سازمان‌های بین‌المللی، از جمله "پروژه مدارس دوستی"، "مدارس دوستدار کودک"، "پروژه مدارس مرتبط یونسکو" و "پروژه مدارس مرتبط آیسسکو" اجرا شده و گروه‌های کاری در زمینه آموزش خانواده برای بررسی حقوق پرورشی، اقتصادی، مذهبی و حقوق شهروندی ایجاد شده است. در بخش حق آموزش اصل ۳۰ قانون اساسی، برنامه چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه ملی و مواد ۷، ۸، ۱۵، ۱۶، ۱۹ برنامه پنجم توسعه کشور مورد توجه قرار گرفته است. همچنین آموزش افراد بی‌سواد بالای ۱۰ سال به سازمان نهضت سوادآموزی واگذار شده و انتشار ۴۵۰ کتاب آسان‌خوان و امضای ۱۸ موافقت‌نامه دولت با سازمان‌های غیردولتی، همگی برای کمک به افزایش سطح سواد جامعه هدف به ۹۲٫۴ درصد بوده است. همچنین عنوان شده که طبق اصول ۳، ۲۹ و ۴۳ قانون اساسی، دولت موظف است امکانات آموزشی رایگان و خدمات بهداشتی را برای همه شهروندان فراهم کند و برای کمک به انجام این وظیفه، ماده ۱۹۴ برنامه پنجم توسعه کشور بر توسعه روستایی متمرکز شده است. در خصوص بهبود عملی وضعیت زنان در بخش حق آموزش عنوان شده که بر اساس گزارش ۲۰۱۲ یونسکو، ایران در میان شش کشور موفق جهان در برابری جنسیتی آموزشی قرار دارد. در خصوص آموزش کودکان مجرم تأکید شده که کودکی که مرتکب جرم می‌شود، مسئولیت کیفری ندارد. بلکه قانون بر آموزش تأکید کرده است و با مجوز دادگاه اطفال و نوجوانان، این مهم به سرپرستان کودک و در صورت لزوم مراکز توانبخشی اطفال محول شده است تا پس از بازگشت نوجوانان به جامعه، بتوانند به زندگی عادی خود ادامه دهند. در خصوص آموزش دانش‌آموزان کم‌توان عنوان شده که برنامه ادغام دانش‌آموزان کم‌توان در جمعیت مدارس استاندارد از سال ۱۳۹۲ آغاز شد. در خصوص آموزش اقلیت‌های دینی (مسیحی یهودی زرتشتی، به‌عنوان تنها اقلیت برسمیت شناخته شده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران) به اصل ۱۲ و ۱۳ قانون اساسی اشاره شده که تنها دین

رسمی اسلام است و سایر اقلیت‌های دینی شناخته شده شامل زرتشتیان، یهودیان و مسیحیان هستند. بر این اساس اقلیت‌های دینی ایرانی در انجام خدمات دینی، احوال شخصیه و آموزش‌های دینی بر اساس دین خود آزادند.

ب) در دومین گزارش ارائه شده توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر در مورد دومین گزارش ملی یو.پی.آر جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۴)^۱ از جمله به نگرانی کمیته کودک از نرخ بالای ترک تحصیل دختران در مدارس روستایی، محدودیت‌های دسترسی به برخی رشته‌های تحصیلات دانشگاهی به‌ویژه بر زنان، محدودیت‌هایی برای زنان اقلیت‌های مذهبی به آموزش، کمیته حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی نیز در مورد عدم دسترسی به آموزش ابتدایی کودکان دارای معلولیت و درخواست دسترسی به آموزش برای همه کودکان خیابانی اشاره شده است.

ت) در دومین نشست یو.پی.آر جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۴) در بخش گفتگوی تعاملی ۱۰۴ دولت‌ها سخنرانی کرده و توصیه‌هایی را به کشورمان ارائه کردند.^۲ تعدادی دولت‌ها در سخنان خود به حق آموزش پرداخته و برخی از آنها توصیه‌هایی را ارائه کردند.^۳ در این نشست ۱۹ توصیه^۴ در زمینه حق آموزش به کشورمان با محورهایی شامل: تقویت همکاری بین دولت و سازمان‌های جامعه مدنی در آموزش حقوق بشر، تقویت آموزش افراد دارای معلولیت، آموزش حقوق بشر برای کارمندان عمومی و نهادهای مجری قانون، تضمین دسترسی برابر زنان به آموزش عالی و زندگی حرفه‌ای، جلوگیری از همه اشکال تبعیض علیه زنان و دختران و سایر اقلیت‌های مذهبی به آموزش عالی، رفع محدودیت‌های قانونی و موانع اجتماعی برای مشارکت برابر زنان در نیروی کار و دسترسی به آموزش اجرای برنامه‌های ارائه خدمات آموزشی، بهداشتی و اجتماعی در مناطق روستایی و پر کردن شکاف‌ها در زمینه آموزش در مناطق دور افتاده ارائه شد.

بررسی حق آموزش در سومین گزارش ملی یو.پی.آر جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۹)

الف) در سومین گزارش ملی یو.پی.آر جمهوری اسلامی ایران ارائه شده به سی و چهارمین نشست کارگروه یو پی آر^۵ (نوامبر ۲۰۱۹) ضمن اشاره به اقدامات جمهوری اسلامی ایران در حوزه حق آموزش تصریح شد که همه دانش‌آموزان به آموزش رسمی در کشور دسترسی دارند. به کودکانی که به دلایلی مانند ترک تحصیل، بیماری از حق تحصیل محروم یا محروم می‌شوند، آموزش غیرحضوری (مجازی) و حضوری ارائه می‌شود. بر اساس قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، ممانعت از تحصیل اطفال جرم تلقی شده و مجرم به جزای نقدی محکوم می‌شود. بر اساس «سند تحول بنیادین نظام آموزشی»، تضمین دسترسی به آموزش مناسب در تمام مناطق کشور، فارغ از نژاد و جنسیت، با تأکید بر آموزش دختران و گروه‌های آسیب‌پذیر در

1. A/HRC/WG.6/20/IRN/2

2. A/HRC/28/12*

3. A/HRC/14/12

۴. ونزوئلا دو توصیه ارائه کرد.

5. A/HRC/WG.6/34/IRN/1

مناطق کمتر توسعه یافته، روستایی و عشایری، از مهم ترین اهداف کشور است. اشاره به فرمان مقام معظم رهبری (اردیبهشت ۱۳۹۴) و تصویب مقرر هیأت وزیران که بر آن اساس وزارت آموزش و پرورش موظف است در مدارس، دانش آموزان خارجی، پناهنجویان و پناهندگان فاقد حقوق قانونی ثبت نام کند. افزایش حضور زنان در آموزش عالی با کسب ۵۶ درصد از کل دانشجویان دانشگاه های ایران و ۲۴ درصد را تشکیل می دهند. هیأت علمی زنان به طور فعال در فرآیندهای سیاسی شرکت کردند. حضور آنها در نقش های مدیریتی از ۱۴٫۹ درصد در سال ۲۰۱۷ به ۱۸٫۳ درصد در سال ۲۰۱۸ افزایش یافته است. همچنین در بخش حقوق بشری به عمده ترین اقدامات انجام شده در زمینه آموزش و ظرفیت سازی حقوق بشر توسط دولت از جمله گنجاندن آموزش حقوق بشر در کتب درسی و مواد مطالعه تکمیلی مدارس و ایجاد آموزش حقوق بشر و آموزش حقوق بشر برای قضات، افسران قضایی و کارکنان اداری و برگزاری جلسات توجیهی استانی برای مقامات و مراجع قضایی و برگزاری دوره های آموزشی حقوق شهروندی برای قضات، کارکنان و ضابطان قضایی اشاره شده، در بخش مربوط به دسترسی به آموزش عالی نیز عنوان شده که این امر در تمام نقاط کشور در دسترس است برای مثال عنوان کرده که در سال تحصیلی ۲۰۱۵-۲۰۱۶، در مجموع ۱،۱۷۴،۸۹۷ دانشجوی دانشگاه (شامل ۴۹۹،۲۱۹ زن و ۶۶۵،۶۷۸ مرد) در مؤسسات آموزش عالی ثبت نام کردند. سهم زنان در کادر علمی دانشگاه ها در سراسر کشور ۲۴ درصد است که از سال ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۹ در مجموع ۸ درصد رشد داشته است. زنان حدود ۳۰ درصد از زنان شاغل دارای تحصیلات عالی را تشکیل می دهند. در بخش آموزش معلولین این گونه عنوان می دارد که بر اساس آئین نامه اجرایی آیین نامه آموزش جامع وزارت آموزش و پرورش، کلیه مدارس موظف به پذیرش دانش آموزان دارای معلولیت در کنار سایر دانش آموزان هستند. تعداد مدرسی که دانش آموزان دارای معلولیت را در سال تحصیلی ۲۰۱۸-۲۰۱۹ پذیرش کرده اند، نسبت به سال تحصیلی ۲۰۱۳-۲۰۱۴، ۱۳۳٫۹ درصد افزایش یافته است.

ب) در سومین گزارش ارائه شده توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر در مورد سومین گزارش ملی یو. پی. آر جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۹)^۱ در بخش مربوط به حق آموزش کمیته حقوق کودک از پیشرفت در زمینه آموزش از جمله میزان بالای ثبت نام کودکان در مدارس ابتدایی و متوسطه استقبال کرد. اما نگرانی ها نسبت به نرخ بالای ترک تحصیل دختران در مدارس روستایی و عدم دسترسی به آموزش به زبان های بومی اقلیت های قومی دارد همچنین به نقل از یونسکو دولت را تشویق کرد که طول دوره آموزش ابتدایی و متوسطه اجباری را به حداقل ۹ سال افزایش دهد و به تدریج حداقل یک سال آموزش پیش دبستانی و همچنین ۱۲ سال آموزش رایگان را مطابق با الزامات آموزش و پرورش معرفی کند. کمیته حقوق کودک نیز توصیه کرده که دولت از ثبت نام سریع تمام کودکان پناهجو و پناهنده خود اطمینان حاصل کند.

ت) در سومین نشست یو.پی.آر جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۹)^۱ و در بخش گفتگوی تعاملی دولت‌ها در مجموع ۱۱۰ دولت سخنرانی و ۳۲۹ توصیه ارائه کردند. در مورد حق آموزش ۳۰ توصیه^۲ با محوریت موضوعات از جمله شامل: ترویج آموزش حقوق و افزایش منابع مالی مورد نیاز آن، توسعه آموزش حقوق شهروندی توسعه آموزش و مراقبت‌های بهداشتی آموزش بهداشت باروری در مدارس، ارائه تسهیلات آموزشی به کودکان ساکن در مناطق روستایی، افزایش آموزش کودکان دارای معلولیت، تضمین دسترسی برابر به حق آموزش برای همگان، توجه ویژه به آموزش گروه‌های آسیب‌پذیر مناطق روستایی کمتر توسعه یافته و جمعیت عشایری تداوم آموزش رایگان به نزدیک به نیم میلیون کودک پناهنده، تقویت مشارکت برای دختران، کودکان دارای معلولیت و کودکان مناطق روستایی، افزایش طول دوره آموزش ابتدایی و متوسطه اجباری را تا حداقل ۹ سال، بازنگری قوانین و سیاست‌های تبعیض آمیز علیه زنان و دختران، در نیروی کار و دسترسی به آموزش و تحصیل و مشارکت در زندگی عمومی ارائه گردید.

بررسی حق آموزش در گزارش‌های یو.پی.آر ترکیه (۲۰۱۰، ۲۰۱۵ و ۲۰۲۰)

بررسی حق آموزش در اولین گزارش یو.پی.آر ترکیه (۲۰۱۰)

الف) در اولین گزارش ملی یو پی آر ترکیه ارائه شده به هشتمین نشست کار گروه یو پی آر (۲۰۱۰)^۳ در بخش مربوط به حق آموزش از جمله عنوان داشته نظام آموزشی ترکیه بر اساس ماده ۴۲ قانون اساسی مبنی بر این که هیچ کس از حق یادگیری و آموزش محروم نشود و آموزش ابتدایی برای همه شهروندان از هر دو جنس اجباری است و در مدارس دولتی رایگان است. از سال ۱۹۹۸، آموزش ابتدایی اجباری به ۸ سال افزایش یافته است. بنابراین نرخ تحصیل در آموزش ابتدایی به ۹۰ درصد افزایش یافته است. بیش از ۱۴ میلیون دانش آموز در ترکیه وجود دارد استراتژی برنامه نهم توسعه (۲۰۰۷-۲۰۱۳) تحصیل دختران به ویژه در مناطق روستایی را در اولویت قرار داده است. شهروندان ترکیه که متعلق به اقلیت‌های غیرمسلمان هستند از تبعیض مثبت از جمله در زمینه تحصیلات خود بهره‌مند می‌شوند. پناهجویان و پناهندگان حق دریافت کمک‌های اجتماعی و پزشکی و دسترسی به آموزش و بازار کار را دارند. اقداماتی برای ترویج احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی از طریق آموزش و پرورش انجام شده است. چندین دانشگاه برنامه‌های کارشناسی ارشد و دکترا را در زمینه حقوق بشر راه‌اندازی کرده‌اند. همچنین با استناد به ماده ۲۴ قانون اساسی ترکیه تصریح شده که تعلیم و تربیت دینی و اخلاقی باید تحت نظارت و کنترل دولت انجام شود.

ب) دومین گزارش ارائه شده توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر در مورد گزارش ملی یو پی آر ترکیه (۲۰۱۰)^۴ از جمله تصریح شده که آموزش ضمن خدمت کارمندان دولت از جمله مقامات مجری قانون و

1. A/HRC/43/12

۲. پاکستان و الجزایر هر یک دو توصیه در زمینه حق آموزش ارائه کردند.

3. A/HRC/WG.6/8/TUR/1

4. A/HRC/WG.6/8/TUR/2

اعضای قوه قضائیه شامل دوره‌های حقوق بشر می‌باشد. وضعیت زنان در مناطق شرقی ترکیه از لحاظ آموزش، اشتغال، اطلاعات، خدمات بهداشتی نگران کننده است. کمیته محو کلیه اشکال تبعیض نژادی در مورد ادعاهایی مبنی بر تداوم نگرش‌های خصمانه از سوی عموم مردم، از جمله حملات و تهدیدها، نسبت به کولی‌ها، افراد متعلق به اقلیت‌های غیرمسلمان ابراز نگرانی کرده است. این کشور همچنان در پرداختن به دسترسی فیزیکی افراد دارای معلولیت به دلیل موانع فیزیکی و عدم آگاهی با مشکلاتی از جمله تبعیض در زمینه اشتغال و تحصیل مواجه است. دولت اجرای مؤثر قوانین مربوطه را تضمین کند و اصلاحات بیشتری را در قانون در نظر بگیرد تا امکان آموزش زبان‌هایی که به‌طور سنتی در ترکیه در سیستم آموزش عمومی استفاده می‌شود را فراهم کند.

ت) بر اساس اولین گزارش نهایی کار گروه یو. پی. آر ترکیه در سال ۲۰۱۰ و در بخش گفتگوی تعاملی با دولت‌ها، ۵۴ کشور سخنرانی کردند و به نظام آموزشی و حق آموزش در ترکیه هم پرداختند. از ۱۴۳ توصیه‌هایی ارائه شده به ترکیه ۷ توصیه در خصوص حق آموزش با محورهایی شامل: گسترش پوشش حق آموزش و تشدید اقدامات برای کاهش بی‌سوادی و دسترسی دختران و زنان به تمام سطوح آموزشی، ارتقای آموزش در مناطق روستایی، به‌ویژه برای زنان، آموزش و آموزش حقوق بشر برای افراد مختلف شاغل در خدمات مدنی و اداری؛ حذف اعمال تبعیض‌آمیز، انتشار سخنان نفرت‌انگیز، از جمله از طریق کمپین‌های افزایش آگاهی و آموزش ارائه کردند.

بررسی حق آموزش در دومین گزارش یو. پی. آر ترکیه (۲۰۱۵)

الف) در دومین گزارش ملی یو پی آر ترکیه ارائه شده به بیست و یکمین هشتمین نشست کار گروه یو پی آر (۲۰۱۵) از جمله ضمن اشاره به این که تحصیل در مدارس خصوصی به زبان‌ها و لهجه‌هایی که به‌طور سنتی توسط شهروندان ترکیه استفاده می‌شود مجاز است و گام‌های مثبتی توسط دولت به نفع گروه‌های مذهبی مختلف در حوزه آموزش و فرهنگ برداشته شده است. خدمات آموزشی به هر کودک در سن تحصیل اجباری بر اساس امکانات و فرصت‌های برابر ارائه می‌شود. در این زمینه، برنامه‌ها و مواد آموزشی و آموزشی با هدف ارتقای حقوق بشر از آزادی‌های فردی تهیه می‌شود. بیش از ۱۷ میلیون دانش‌آموز در ترکیه تحصیل می‌کنند. از سال ۲۰۱۲، آموزش اجباری به دوازده سال (۴+۴+۴) افزایش یافته است. همچنین برنامه‌های زبان و ادبیات کردی، زبان و ادبیات ارمنی، زبان و ادبیات زازاکی، زبان و ادبیات گرجی و زبان و ادبیات سریانی در دانشگاه‌های مختلف ارائه می‌شود. دانش‌آموزانی که عضو گروه اقلیت غیرمسلمان هستند می‌توانند هر مدرسه دولتی یا خصوصی را بدون هیچ محدودیتی انتخاب کنند. به جز معلولان متوسط یا شدید، دانش‌آموزان دارای معلولیت خفیف در برنامه ادغام در برنامه آموزش اجباری دوازده ساله گنجانده شدند. در زمینه آموزش حقوق بشر در ترکیه نیز اقدامات زیادی برای بهبود احترام به حقوق بشر و آزادی‌های

1. A/HRC/15/13

2. A/HRC/WG.6/21/TUR/1

اساسی از طریق آموزش و پرورش انجام شده است. درس انتخابی «دموکراسی و حقوق بشر» به برنامه درسی دوره راهنمایی اضافه شد. وزارت آموزش و پرورش ترکیه با مشارکت شورای اروپا به تجزیه و تحلیل و تقویت قوانین آموزشی و برنامه‌های درسی به آموزش پرسنل آموزش و پرورش می‌پردازد.

ب) دومین گزارش ارائه شده توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر در مورد گزارش ملی یو پی آر ترکیه در سال ۲۰۱۵ از جمله عنوان شده یونسکو ترکیه را تشویق کرد تا کنوانسیون ۱۹۶۰ یونسکو علیه تبعیض در آموزش را تصویب کند. قانون جدید آموزش اجباری (۴+۴+۴) حمایت در برابر کار کودکان را کاهش داد. به نیاز به اقدامات بیشتر برای حذف بدترین اشکال کار کودکان با تخصیص منابع اضافی برای بازرسی، تقویت و اجرای قوانین موجود اشاره کرد. کمیته سازمان بین‌المللی کار درخواست کرده که اقداماتی برای تنظیم اشتغال کودکان ۱۳ تا ۱۵ ساله در کارهای سبک انجام شود. کمیته محو تبعیض علیه زنان^۲ نگرانی‌های مشابهی را در این خصوص ابراز کرد. کمیته محو کلیه اشکال تبعیض نژادی^۳ توصیه کرد که ترکیه اصلاحات بیشتری در قوانین خود در نظر بگیرد تا اجازه دهد امکان آموزش زبان‌هایی که به‌طور سنتی در ترکیه مورد استفاده قرار می‌گیرد در نظام آموزش عموم مردم قرار گیرد. کمیته معلولین از ترکیه خواسته تا به اجرای محدود کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت و چالش‌های دسترسی به آموزش، خدمات بهداشتی و اشتغال توجه کند.

ت) براساس دومین گزارش کار گروه یو پی آر ترکیه در سال ۲۰۱۵^۴ و در بخش گفتگوی تعاملی با دولت‌ها تعدادی از آنها در سخنرانی‌های خود به حق آموزش در ترکیه اشاره کردند. از مجموع ۲۷۸ توصیه ارائه شده به ترکیه ۱۷ توصیه در زمینه حق آموزش با موضوعاتی شامل: برنامه اقدام ملی برای برابری جنسیتی، ارتقای آموزش به‌ویژه در مناطق روستایی، تضمین حق تحصیل و حق آموزش را برای همه شهروندان، به توسعه آموزش فراگیر به خاطر کودکان دارای معلولیت آموزش کودکان پناهنده و جلوگیری از تبعیض علیه آنان، اطمینان از احترام لازم به اعتقادات اقلیت‌های مذهبی، به‌ویژه پس از معرفی آموزش‌های دینی اجباری در مدارس ترکیه، تصویب کنوانسیون سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) علیه تبعیض در آموزش، حذف حق شرط خود به ماده ۲۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی در مورد اقلیت‌ها و تصویب کنوانسیون چارچوب شورای اروپا برای حمایت از اقلیت‌های ملی^۵ می‌شد.

بررسی حق آموزش در سومین گزارش یو. پی. آر ترکیه (۲۰۲۰)

الف) سومین گزارش ملی یو. پی. آر ترکیه ارائه شده به سی‌وپنجمین کار گروه بررسی دوره‌ای جهانی شورای حقوق بشر (۲۰ تا ۳۱ ژانویه ۲۰۲۰)^۶ و در بخش مربوط به حق آموزش و تحصیل در ترکیه از جمله عنوان

1. A/HRC/WG.6/21/TUR/2

2. CEDAW

3. CERD

4. A/HRC/29/15

5. the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities

6. A/HRC/WG.6/35/TUR/1

می‌دارد که نظام آموزشی ملی ترکیه، ۱۲ سال آموزش اجباری را برای همه کودکان با هدف تقویت توانایی‌های دانش‌آموزان مانند حل مسئله، تفکر انتقادی و نوآوری در عین احترام و ارج نهادن به ویژگی‌های هر فرد تعیین می‌کند. فراگیر بودن از اصول اساسی برنامه درسی ملی در تمام مراحل آموزش اجباری در ترکیه است. به منظور افزایش آگاهی در مورد حقوق بشر و دموکراسی در آموزش پیش دبستانی و ابتدایی، اجرای پروژه تقویت فرهنگ دموکراسی در مؤسسات آموزش پایه در سال ۲۰۱۸ آغاز شده است. در راستای اجرای توصیه‌های یو پی آر قبلی این کشور^۱ در خصوص دانش‌آموزان متعلق به اقلیت‌های غیرمسلمان عنوان می‌دارد آنها می‌توانند در مدارس اقلیت‌ها شرکت کنند، و فرهنگ و زبان خود را بیاموزند. از سال تحصیلی ۲۰۱۸-۲۰۱۹، ۵۹ مدرسه اقلیت، از مهدکودک تا دبیرستان، فعالیت‌های آموزشی خود را انجام می‌دهند. ترویج آموزش افراد دارای معلولیت از جمله اهداف کلیدی سیاست آموزشی ترکیه است. "آیین نامه خدمات آموزش ویژه"^۲ در سال ۲۰۱۸ صادر شد که بر اساس آن افراد نیازمند به آموزش ویژه هم در کلاس‌های مشابه با سایر کودکان و هم در "کلاس‌های آموزش ویژه" مجهز به مواد ویژه لازم برای آموزش آنها از خدمات آموزشی بهره‌مند می‌شوند. پروژه‌های، "آموزش فراگیر در دوران کودکی برای کودکان دارای معلولیت (۲۰۱۷-۲۰۲۰)" که از طریق مشارکت نزدیک با یونیسف اجرا می‌شود.

ب) در سومین گزارش ارائه شده توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر در مورد گزارش ملی یو. پی. آر ترکیه^۳ (۲۰۲۰) کمیته رفع تبعیض علیه زنان همچنان نگران نرخ بالای ترک تحصیل و حضور کم در میان دختران و زنان در آموزش حرفه‌ای و آموزش عالی، به‌ویژه در مناطق محروم روستایی و جوامع پناهنده بود. یونسکو تجدید نظر در چارچوب نظارتی را تشویق کرد تا حداقل یک سال آموزش اجباری و رایگان پیش دبستانی را تضمین کند، تا اطمینان حاصل شود که همه کودکان، به‌ویژه پناهندگان، بتوانند ثبت‌نام کنند. کمیته کارگران مهاجر^۴ از حداقل سن تعیین شده برای اشتغال که ۱۵ سال می‌باشد نگران است و افزوده که سن مذکور کمتر از سنی است که کودکان به‌طور معمول تحصیلات اجباری را در آن می‌گذرانند. کمیته حقوق افراد دارای معلولیت نگران تداوم آموزش تفکیک شده بود که در همه سطوح تبعیض‌آمیز بود و فقدان یک سیستم آموزشی فراگیر در ترکیه در این خصوص می‌باشند و توصیه شده تا آموزش فراگیر را در قانون برسیمت بشناسد و سیاست‌ها و راهبردهای اجرای آن را تصویب کند.^۵

ت) براساس سومین گزارش کار گروه یو پی آر ترکیه^۶ (۲۰۲۰) در بخش گفتگوی تعاملی با دولت‌ها، ۱۲۴ نماینده دولت سخنرانی کرده و توصیه‌هایی را از جمله در خصوص نظام آموزشی و حق آموزش در ترکیه ارائه کردند. از مجموع ۳۲۱ توصیه ارائه شده به ترکیه ۲۶ توصیه در زمینه حق آموزش با محورهای

1. 149.15

2. MNE

3. A/HRC/WG.6/35/TUR/2

4. The Committee on Migrant Workers

5. CRPD/C/TUR/CO/1, paras. 48-49

6. A/HRC/44/14

شامل: تصویب کنوانسیون یونسکو علیه تبعیض در آموزش، رسیدگی به نابرابری‌های زنان قومی از جمله در دسترسی به خدمات بهداشتی و آموزشی، حمایت از اصول برابری جنسیتی در قوانین و سیاست‌های ملی و افزایش تلاش‌ها برای اجرای مؤثر آن، به‌ویژه در زمینه‌های تصمیم‌گیری، اشتغال، آموزش و سلامت، افزایش دسترسی زنان به آموزش عالی، افزایش دسترسی به آموزش فراگیر برای کودکان دارای معلولیت، ارائه فرصت‌های آموزشی برای همه کودکان، به‌ویژه آنهایی که به گروه‌های آسیب‌پذیر، تضمین آموزش فراگیر و ارتقای رشد همه پسران، دختران و نوجوانان، پرهیز از تبعیض بر اساس دلایل قومی، حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت، از جمله با تضمین دسترسی آنها به آموزش فراگیر و ارائه کمک‌های بشردوستانه، آموزش پناهندگان، مهاجران و پناهجویان، می‌شد.

مقایسه تطبیقی دستاوردها و چالش‌های جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در تحقق حق آموزش در گزارش‌های یو پی آر بخش اول) جمهوری اسلامی ایران

بررسی به‌عمل آمده از مجموع گزارش‌های یو. پی. آر جمهوری اسلامی ایران در خصوص حق آموزش و همچنین بررسی توصیه‌های دریافتی به کشورمان در حوزه حق آموزش نشان می‌دهد که علاوه بر دستاوردهای کشور در حق آموزش با چالش‌هایی از جمله در حوزه حقوق اقلیت‌ها و زنان مواجه است که مشخصاً در گزارش‌های مختلف یو. پی. آر منتشره از جمله توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر منعکس شده است.

دستاوذهای جمهوری اسلامی ایران در حوزه حق آموزش براساس گزارش‌های ملی یو پی آر از جمله دستاوردها می‌توان به عضویت جمهوری اسلامی ایران در کنوانسیون علیه تبعیض در آموزش^۱ افزایش نرخ افراد با سواد در کشور، افزایش نسبت دانش‌آموزان دختر به کل دانش‌آموزان، افزایش تعداد دانش‌آموزان مدارس غیرانتفاعی، افزایش تعداد کل مدارس، افزایش تعداد کل دانشجویان دانشگاه، افزایش نرخ باسوادی از ۸۷٫۱ درصد در سال ۲۰۱۵ به ۸۸٫۸ درصد در سال ۲۰۱۸، افزایش تنوع در روش‌های آموزش عالی با ایجاد رشته‌ها و رشته‌های جدید، توسعه رشته‌های بین رشته‌ای، افزایش پذیرش در دوره‌های آموزش مستمر، توسعه آموزش عالی پزشکی، گسترش مؤسسات آموزش عالی غیردولتی و غیرانتفاعی، دسترسی بیشتر به عدالت با همکاری برنامه توسعه سازمان ملل متحد(انکتاد)، افزایش ارتقای حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و حمایت از حقوق بشر به‌عنوان بخشی از اجرای «سند ملی تحول بنیادین نظام آموزشی» و «برنامه درسی ملی»، گنجاندن حقوق شهروندی، تعهدات و حقوق بشردوستانه، حقوق اقلیت‌ها، حقوق خانواده و حقوق محیط زیست در برنامه درسی و کتاب‌های درسی جدید، افزایش آموزش مهارت‌های زندگی از جمله خانواده و حقوق کودک توسط نهضت سوادآموزی افزایش طرح‌های آموزشی

1. Convention against Discrimination in Education;

مشترک با سازمان‌های بین‌المللی، از جمله "پروژه مدارس دوستی"، "مدارس دوستدار کودک"، "پروژه مدارس مرتبط یونسکو"، "پروژه مدارس مرتبط آیسسکو" ارتقاء حق آموزش معلولین بر اساس ماده ۸ قانون جامع حمایت و حمایت از معلولان افزایش آموزش، بهداشت و خدمات اجتماعی در مناطق روستایی به صورت رایگان طبق اصول ۳، ۲۹ و ۴۳ قانون اساسی، بهبود عملی وضعیت زنان در بخش حق آموزش از جمله افزایش نرخ باسوادی زنان، ارتقا آموزش کودکان مجرم و کم‌توان، ارتقا کیفی سطح آموزش اقلیت‌های دینی (مسیحی یهودی زرتشی، به‌عنوان تنها اقلیت برسمیت شناخته شده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران) افزایش دسترسی همه دانش‌آموزان به آموزش رسمی در کشور از جمله از طریق آموزش غیرحضوری (مجازی) و حضوری در دوران کرونا، راه‌اندازی برنامه انسداد علل بی‌سوادی با هدف شناسایی، جذب، آموزش و حفاظت از همه کودکان در اسفندماه ۱۳۹۳. افزایش ارائه خدمات مشاوره‌ای به خانواده‌ها و کودکان دارای مشکلات یادگیری. افزایش حضور زنان در آموزش عالی با دارا بودن ۵۶ درصد از کل دانشجویان دانشگاه‌های ایران و افزایش نقش‌های مدیریتی زنان از ۱۴٫۹ درصد در سال ۲۰۱۷ به ۱۸٫۳ درصد در سال ۲۰۱۸، برگزاری دوره‌های آموزشی حقوق شهروندی برای قضات، کارکنان و ضابطان قضایی، برگزاری جلسات تخصصی متوالی حقوق کودک توسط نهاد ملی کنوانسیون حقوق کودک، افزایش نرخ باسوادی از ۸۷٫۱ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۸۸٫۸ درصد در سال ۲۰۱۸، افزایش روند مشارکت زنان در آموزش عالی کشور افزایش نرخ آموزش معلولین تعداد مدرسی که دانش‌آموزان دارای معلولیت را در سال تحصیلی ۲۰۱۸-۲۰۱۹ پذیرش کرده‌اند، نسبت به سال تحصیلی ۲۰۱۳-۲۰۱۴، ۱۳۳٫۹ درصد افزایش یافته است.

چالش‌های حق آموزش در جمهوری اسلامی ایران بر اساس گزارش‌های یو. پی. آر

با بررسی گزارش‌های یو. پی. آر متشهره از جمله توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل و همچنین مجموع ۵۳ توصیه دریافتی توسط دولت‌ها طی برگزاری سه مرحله یو. پی. آر جمهوری اسلامی ایران در زمینه حق آموزش مشتمل بر ۶ توصیه (۲۰۱۰)، ۱۹ توصیه (۲۰۱۴) و ۲۸ توصیه (۲۰۱۹) مهم‌ترین چالش‌های مطروحه شامل: آموزش زنان و کودکان، آموزش اقلیت‌ها، آموزش حقوق بشر برای مقامات قضایی و مجری قانون، حمایت بیشتر از حقوق کودکان، حمایت از حقوق اعضای اقلیت‌های دینی به رسمیت شناخته شده، افزایش مشارکت زنان در تمام عرصه‌های زندگی اجتماعی-اقتصادی، مراقبت‌های بهداشتی با تمرکز ویژه بر زنان و کودکان دختر، افزایش دسترسی به خدمات بهداشتی و آموزشی، ترک تحصیل در مدارس، مشارکت فعال زنان در جامعه، رفع محدودیت‌های قانونی و موانع اجتماعی برای مشارکت برابر زنان در نیروی کار و دسترسی به آموزش و سمت‌های تصمیم‌گیری دولتی، تصویب قوانین و برنامه‌ها و ابتکارات در زمینه آموزش حقوق بشر و تأمین منابع مالی لازم برای توسعه آموزش حقوق بشر و حقوق شهروندی، بهبود شاخص‌های

۱. شایان ذکر است در این خصوص کمیته حقوق کودک از پیشرفت‌های حاصله در زمینه آموزش از جمله میزان بالای ثبت‌نام کودکان در مدارس ابتدایی و متوسطه در جمهوری اسلامی ایران استقبال کرده است.

شاخص توسعه انسانی، به‌ویژه برای آموزش، بهداشت و مبارزه با فقر، آموزش جوانان در مورد بهداشت باروری در مدارس، ارائه تسهیلات آموزشی به کودکان ساکن در مناطق روستایی، فراهم کردن امکانات آموزشی برای کودکان دارای معلولیت، توجه ویژه به آموزش گروه‌های آسیب‌پذیر مناطق روستایی کمتر توسعه یافته و جمعیت عشایری، ارائه آموزش رایگان به نزدیک به نیم میلیون کودک پناهنده و اطمینان از این‌که همه اتباع به تحصیلات دانشگاهی دسترسی داشته باشند، اجرای سیاست‌های هدفمند برای مبارزه با بی‌سوادی و ارتقای آموزش با کیفیت، به‌ویژه برای دختران و در جوامع روستایی، افزایش طول دوره آموزش ابتدایی و متوسطه اجباری تا حداقل ۹ سال، همچنین عمده‌ترین نگرانی‌ها و چالش‌های مطروحه در گزارش‌های منتشره توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر در خصوص گزارش‌های ملی یو. پی. آر جمهوری اسلامی ایران در بخش مربوط به حق آموزش از جمله شامل موارد ذیل است: نگرانی از افزایش قابل توجه جمعیت در سن مدرسه و ناکافی بودن امکانات برای دانش‌آموزان روستایی، کمیته حقوق کودک نرخ بالای ترک تحصیل دختران در مدارس روستایی پس از رسیدن به سن بلوغ، از ترک تحصیل کودکان بدلیل فقر و ناتوانی، از عدم ثبت نام سریع تمام کودکان پناهجو و پناهنده و عدم دسترسی کافی به سرپناه، غذا، مراقبت‌های بهداشتی و آموزش، از نرخ بالای ترک تحصیل دختران در مدارس روستایی، از محدودیت‌های دسترسی به تحصیلات دانشگاهی، به‌ویژه بر زنان در برخی رشته‌ها عدم دسترسی به آموزش ابتدایی کودکان دارای معلولیت می‌باشد.

بخش دوم ترکیه

دستاوذهای ترکیه در زمینه حق آموزش براساس گزارش‌های ملی یو پی آر

با بررسی به‌عمل آمده از مجموع گزارش‌های یو. پی. آر ترکیه در خصوص حق آموزش از جمله دستاوردهای این کشور می‌توان به مواردی اشاره کرد: تلاش جهت دسترسی برابر همه شهروندان بدون توجه به زبان، نژاد، رنگ، جنسیت، اندیشه سیاسی، اعتقادات فلسفی، مذهب یا فرقه به حق آموزش و تحصیل، افزایش آموزش اجباری در مدارس ترکیه از ۸ سال به ۱۲ سال برای همه کودکان با هدف تقویت توانایی‌های دانش‌آموزان، افزایش نرخ تحصیل در آموزش ابتدایی به ۹۰ درصد. پیگیری آمار ثبت‌نام و حضور و غیاب از طریق پایگاه الکترونیکی در مدارس جهت ممانعت از ترک تحصیل، کاهش نرخ ترک تحصیل در دوره ابتدایی به زیر ۱ درصد، اولویت قرار دادن تحصیل دختران به‌ویژه در مناطق روستایی بر اساس استراتژی برنامه‌های توسعه، بهبود در آموزش کودکان و نوجوانان بزه‌کار از طریق گنجاندن آنها در «زندانیان کودک» و تأسیس سه خانه آموزش برای کودکان، کاهش قابل توجهی کار کودکان با معرفی نظام آموزش اجباری هشت ساله، برخورداری، شهروندان ترکیه متعلق به اقلیت‌های غیرمسلمان از تبعیض مثبت از جمله در زمینه آموزش و تحصیلات، افزایش نظارت بر آموزش و تربیت روحانی مطابق با مفاد قانون اساسی و قوانین مربوطه، برخورداری پناهجویان و پناهندگان از جمله دسترسی به آموزش، تأسیس کمیته ملی دهه سازمان ملل برای آموزش حقوق بشر در ترکیه، تصویب قانون آموزش عالی پلیس با تأکید گسترده بر آموزش حقوق بشر،

افزایش ترویج احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی از طریق آموزش و پرورش و گنجاندن درس «دمکراسی و حقوق بشر» برنامه درسی دوره متوسطه، راه‌اندازی و همچنین چندین دانشگاه برنامه‌های کارشناسی‌ارشد و دکترا را در زمینه حقوق بشر، ایجاد برنامه‌های دوجانبه با چندین کشور و پروژه‌های مشترک با شورای اروپا و اتحادیه اروپا، اصلاح قانون آموزش و تدریس زبان‌های خارجی و یادگیری زبان‌ها و لهجه‌های مختلف توسط شهروندان ترکیه، اجازه ایجاد دوره‌های خصوصی برای آموزش زبان‌ها و گویش‌های مختلف که به‌طور سنتی توسط شهروندان ترکیه، ایجاد چهارده دوره کارشناسی‌ارشد یا دکترا در دانشگاه‌های ترکیه در زمینه مطالعات زنان، رفع تبعیض علیه افراد از جمله در آموزش از جمله آموزش دانش‌آموزان متعلق به اقلیت‌های غیرمسلمان در مدارس اقلیت‌ها و اموختن فرهنگ و زبان خود و وجود ۵۹ مدرسه اقلیت‌ها از مهدکودک تا دبیرستان، فعالیت‌های آموزشی خود را انجام می‌دهند.

چالش‌های حق آموزش در ترکیه بر اساس گزارش‌های یو. پی. آر

بر اساس گزارش‌های یو. پی. آر منتشره توسط دفتر کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل و همچنین مجموع ۵۰ توصیه دریافتی توسط ترکیه طی برگزاری سه مرحله یو. پی. آر ترکیه در زمینه حق آموزش، مشتمل بر ۷ توصیه (در سال ۲۰۱۰)، ۱۷ توصیه (۲۰۱۵) و ۲۶ توصیه (۲۰۲۰) می‌باشد. مهم‌ترین محورهای چالش حق آموزش در ترکیه شامل: حق شرط ماده ۲۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی در مورد اقلیت‌ها، درخواست تصویب کنوانسیون چارچوب شورای اروپا برای حمایت از اقلیت‌های ملی، تبعیض علیه کودکان پناهنده غیراردوگاه، تشدید اقدامات برای کاهش بی‌سوادی و دسترسی دختران و زنان به تمام سطوح آموزشی و آموزشی به‌ویژه در مناطق روستایی، حذف اعمال تبعیض آمیز، انتشار سخنان نفرت‌انگیز از جمله به اقلیت‌های غیرمسلمان، رسیدگی به نابرابری‌های از جمله در دسترسی به خدمات بهداشتی و آموزشی برای اقلیت قومی، حمایت از اصول برابری جنسیتی در قوانین و سیاست‌های ملی و افزایش تلاش‌ها برای اجرای مؤثر آن، به‌ویژه در زمینه‌های تصمیم‌گیری، اشتغال، آموزش و سلامت خشونت‌های مبتنی بر جنسیت و اقدامات مؤثر برای بهبود برابری جنسیتی، فرصت‌های آموزشی برابر برای همه کودکان، به‌ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر، افزایش نمایندگی زنان در آموزش عالی، تبعیض در آموزش مبتنی بر قومیت، ارمنی و رومی، آموزش فراگیر کودکان معلول، کمک‌های بشردوستانه، آموزش و خدمات بهداشتی به پناهندگان، مهاجران و پناهجویان، نگرانی یونسکو از نرخ بالای ترک تحصیل و حضور کم در میان دختران و زنان در آموزش حرفه‌ای و آموزش عالی، به‌ویژه در مناطق محروم روستایی و جوامع پناهنده بود. نگرانی کمیته کارگران مهاجر^۱ از حداقل سن تعیین شده برای اشتغال که ۱۵ سال دارند، نگرانی کمیته معلولین از تداوم آموزش تفکیک شده در همه سطوح، فقدان برسمیت شناخته شدن یک نظام آموزشی فراگیر و نگرانی از فقدان آن، نگرانی از وضعیت آموزش زنان مناطق شرقی ترکیه از جمله به دلیل دسترسی محدود آنها به آموزش، اشتغال، خدمات بهداشتی، نگرانی در مورد ادعاهایی مبنی بر تداوم نگرش‌های خصمانه از سوی عموم مردم، از جمله

حملات و تهدیدها، نسبت به کولی‌ها و افراد متعلق به اقلیت‌های غیرمسلمان، تداوم نگرانی از دسترسی فیزیکی افراد دارای معلولیت به دلیل موانع فیزیکی به آموزش مناسب نگرانی کمیته محو تبعیض علیه زنان نسبت به تداوم خشونت علیه زنان از جمله خشونت خانگی، اصلاح بیشتر قوانین برای فراهم کردن آموزش زبان‌هایی که به‌طور سنتی در ترکیه در نظام آموزش عمومی استفاده می‌شود. از جمله شباهت‌های مهم دو کشور در حوزه آموزش وجود نظام آموزش منسجم برای شهروندان دو کشور و همچنین تضمین حق آموزش در قانون اساسی می‌باشد. در مجموع بررسی گزارش‌های منتشره و توصیه‌های دولت‌ها نشان می‌دهد که در خصوص جمهوری اسلامی ایران بیشتر تمرکز بر آموزش حقوق اقلیت‌های غیر به‌رسمیت شناخته شده و زنان می‌باشد. در حالی که در ترکیه آموزش اقلیت‌های قومی و زبانی و دسترسی نابرابر به آموزش برای اقلیت‌های قومی مهم‌ترین چالش می‌باشد.

نتیجه‌گیری

در مقاله مذکور تلاش شد تا به‌طور خلاصه ضمن بررسی تطبیقی هیجده سند و گزارش مشتمل بر گزارش‌های ملی و گزارش‌های منتشره توسط سازمان ملل و دفتر کمیسر عالی حقوق بشر این سازمان در خصوص نشست‌های ادواری یو. پی. آر جمهوری اسلامی ایران و ترکیه طی سه مرحله نشست جهانی آن با تمرکز بر حق آموزش^۱ و همچنین مقایسه تطبیقی توصیه به مهم‌ترین دستاوردها و چالش‌ها دو کشور در حوزه مذکور اشاره شود. در مجموع می‌توان عنوان کرد که هر دو کشور جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در زمینه تحقق حق آموزش دستاوردهای خوبی داشته‌اند. جمهوری اسلامی ایران با اتخاذ رویکردی سازنده به کلیه توصیه‌های دریافتی در نشست‌های یو پی آر کشورش طی دو دهه گذشته به اجرای آن دسته از توصیه‌های پذیرفته شده و یا در حال اجرا در حوزه‌های گوناگون پرداخته است. به‌علاوه، در راستای اجرای توصیه‌های یو. پی. آر برخی قوانین و مقررات را در داخل کشور با هدف ارتقا و حمایت از حقوق بشر به تصویب رسانیده است. در عین حال و با وجود پذیرش توصیه‌ها در زمینه حق آموزش، هر دو کشور ایران و ترکیه جهت پیاده‌سازی و بهبود کامل تحقق تحقق آموزش با چالش‌هایی مواجه بوده‌اند. در این میان و برغم این که جمهوری اسلامی ایران بیش از چهار دهه تحت تحریم‌های قهری یک‌جانبه ظالمانه به‌عنوان یکی از چالش‌ها و عوامل تأثیرگذار از جمله بر تحقق کامل حق آموزش قرار دارد و میزبان بیش از چند میلیون مهاجر و پناجو خارجی می‌باشد. همچنین در مقایسه با کشور ترکیه دستاوردهای بیشتری در حوزه تحقق آموزش داشته است. هر چند گزارش‌های یو پی آر از توجه به آثار سوء این تحریم‌ها غفلت ورزیدند و به آن توجهی نکرده‌اند. به لحاظ حقوقی توصیه‌های ارائه شده توسط دولت‌ها در کار گروه یو. پی. آر برای دولت‌ها الزام‌آور نیستند اما در عین حال تعامل با فرآیند یو. پی. آر مذکور از طریق ترغیب دولت‌ها برای

۱. شایان ذکر است رویه‌های ویژه سازمان ملل نیز گزارشگر ویژه حق آموزش است که دارای گزارش‌های مستقل حق آموزش بوده و آنها را به شورای حقوق بشر و مجمع عمومی سازمان ملل ارائه می‌کند و در این مقاله قصد پرداختن به آن‌ها وجود ندارد.

حمایت بیشتر آنها در حوزه حق آموزش مؤثر است.

در پایان ذکر این نکته ضروری است که جمهوری اسلامی ایران در حوزه حق آموزش بر اساس اسناد ارائه شده به سازکار یو پی آر به دستاوردهای قابل توجهی در قیاس با کشور ترکیه دست یافته است که از جمله شامل افزایش نرخ سواد (از ۸۷٫۱٪ در سال ۲۰۱۵ به ۸۸٫۸٪ در سال ۲۰۱۸ افزایش یافته است)، افزایش مشارکت دانش‌آموزان دختر (نسبت دانش‌آموزان دختر از ۳۸٫۴٪ به ۴۸٫۶٪ افزایش یافته است)، حضور جمهوری اسلامی ایران در میان شش کشور موفق جهان در زمینه آموزش، گسترش تعداد مدارس و دانش‌آموزان (تعداد دانش‌آموزان مدارس غیرانتفاعی در بازه زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ دو برابر شده و تعداد کل مدارس نیز سه برابر افزایش یافته است)، توسعه آموزش برای معلولین (افزایش ۱۳۳٫۹٪ در پذیرش دانش‌آموزان معلول در مدارس استاندارد بین سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۹)، ترویج همکاری بین‌المللی (شامل اجرای پروژه‌هایی نظیر مدارس دوستدار کودک، مدارس مرتبط با یونسکو و مدارس مرتبط با آیسسکو)، بهبود آموزش حقوق بشر (گنجاندن موضوعاتی مانند حقوق شهروندی، حقوق محیط زیست و حقوق خانواده در کتب درسی)، ارتقای تحصیلات عالی (طی بازه زمانی ۲۰۱۵ الی ۲۰۱۹ ۵۶٪ از دانشجویان دانشگاه‌ها در ایران را زنان تشکیل می‌دهند)، افزایش مشارکت زنان در نقش‌های مدیریتی (از ۱۴٫۹٪ در سال ۲۰۱۷ به ۱۸٫۳٪ در سال ۲۰۱۸)، آموزش و حمایت از اقلیت‌ها (اقلیت‌های دینی به رسمیت شناخته شده بر اساس قانون اساسی (مسیحی، یهودی و زرتشتی) آزادانه به آموزش‌های دینی خود می‌پردازند)، پذیرش دانش‌آموزان خارجی، پناهندگان و پناهجویان فاقد مدارک قانونی در مدارس کشور، افزایش نرخ باسوادی زنان (اقدامات ویژه برای ارتقای سواد زنان به‌ویژه در مناطق محروم) و برنامه‌های حمایتی ویژه که شامل آموزش غیرحضوری به‌خصوص در زمان شیوع بیماری کووید-۱۹ برای دانش‌آموزانی که از تحصیل بازمانده‌اند.

جدول ۱: مقایسه تطبیقی حق آموزش در اسناد یو پی آر دو کشور

موضوع	جمهوری اسلامی ایران	ترکیه
دستاوردهای حق آموزش	افزایش نرخ سواد از ۸۷٫۱٪ در سال ۲۰۱۵ به ۸۸٫۸٪ در سال ۲۰۱۸.	افزایش نرخ تحصیل در آموزش ابتدایی به ۹۰٪.
	افزایش نسبت دانش‌آموزان دختر از ۳۸٫۴٪ به ۴۸٫۶٪.	افزایش آموزش اجباری از ۸ سال به ۱۲ سال.
	گسترش آموزش معلولین و افزایش ۱۳۳٫۹٪ پذیرش در مدارس استاندارد (۲۰۱۳-۲۰۱۹)	ایجاد ۵۹ مدرسه برای اقلیت‌های غیر مسلمان که زبان و فرهنگ خود را بیاموزند.
	اجرای پروژه‌های بین‌المللی مانند مدارس دوستدار کودک و مرتبط با یونسکو.	ترویج درس «دمکراسی و حقوق بشر» در مدارس متوسطه.
چالش‌های حق آموزش	نرخ ترک تحصیل بالا برای دختران در مناطق روستایی.	نرخ بالای ترک تحصیل دختران و زنان در مناطق محروم روستایی و جوامع پناهنده.
	محدودیت‌های دسترسی به برخی رشته‌های	نابرابری در دسترسی به آموزش برای

اقلیت‌های قومی و زبانی	دانشگاهی برای زنان	
آموزش تفکیک‌شده برای معلولین و عدم وجود سیستم آموزشی فراگیر	نبود آموزش به زبان بومی برای اقلیت‌های قومی.	
نگرانی از نگرش‌های خصمانه نسبت به اقلیت‌های غیرمسلمان و نبود آموزش زبان‌های بومی در نظام آموزش عمومی	موانع قانونی و اجتماعی برای مشارکت برابر زنان در نیروی کار و دسترسی به آموزش.	
کاهش بی‌سوادی و دسترسی بهتر دختران و زنان به آموزش در تمام سطوح.	ارائه و بهبود آموزش حقوق بشر برای مقامات قضایی و اجرایی	توصیه‌های یوپی‌آر
تضمین آموزش برابر برای همه کودکان، به‌ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر.	تمرکز بر آموزش در مناطق روستایی و دورافتاده.	
رفع تبعیض علیه زنان و اقلیت‌های مذهبی در نظام آموزشی	افزایش طول دوره آموزش اجباری به حداقل ۹ سال	

References

- Charlesworth, Hilary; Larking, Emma (2015). *Human Rights and the Universal Periodic Review: Supervisory Power of the Universal Periodic Review of Human Rights (UPR)*, London: Cambridge University Press.
- Ghanei, Mohsen (2010). *Universal Periodic Review of Human Rights (UPR)*, Tehran: Department of Human Rights, Ministry of Foreign Affairs. (In Persian)
- Ghanei, Mohsen (2016). *International Supervisory Institutions of Human Rights*, Tehran: University of Judicial Sciences and Administrative Services. (In Persian)
- Ghanei, Mohsen (2017). *Universal Periodic Review Mechanism of Human Rights (UPR) at the United Nations and the Second UPR Meeting of the Islamic Republic of Iran*, Tehran: International Training and Research Center, Ministry of Foreign Affairs. (In Persian)
- Golshanpazhuh, Mahmoud Reza (2011). *Evaluation of the UPR System in the Human Rights Council: Examining the Opportunities and Challenges Ahead*, Tehran: Research Division of International Relations, Center for Strategic Research. (In Persian)
- Human Rights Headquarters of the Islamic Republic of Iran (2015). *Human Rights Progress in Light of UPR Recommendations (in the Islamic Republic of Iran)*, Tehran: University of Judicial Sciences and Administrative Services. (In Persian)
- Human Rights Headquarters of the Islamic Republic of Iran (2021). *Midterm Report on Human Rights Progress in the Islamic Republic of Iran in Light of UPR Recommendations (2020-2021)*, Tehran: Human Rights Headquarters. (In Persian)
- Majd, Omid (2019). *Analysis and Comparison of Persian Language Teaching Methods in Turkey and Iran and Efforts for Improvement*, Tehran: Erish Publications. (In Persian)

- Mesquita, Judith Bueno de (2019). *UPR: Is the UPR a Valuable New Process for the Right to Health?* , UK: Health and Human Rights Journal.
- Ravaei, Rahim; Mousavi, Seyed Ali & Mazhari, Mohammad (2023). *Examining the Right to Education Considering Related Factors in the Legal System of Iran*, Tehran: Citizenship Studies Journal, Vol. 1, and No. 1, autumn. (In Persian)
- Sharifi Tarazkouhi, Hossein; Zamani, Mohsen (2013). "Enhancing Respect for Human Rights in Light of the Universal Periodic Review Mechanism", Tehran: Foreign Relations Journal, No. 18, summer. (In Persian)
- Tomuschat, Christian (2011). *Universal Periodic Review of Human Rights: A New International Legal Regime with Defined Rules*, Oxford Academic.
- A/HRC/15/13
- A/HRC/29/15
- report of the Special Rapporteur on the right to education (A/HRC/4/29)
- report of the Special Rapporteur on the right to education, (A/HRC/11/8)
- 1 A/HRC/WG.6/34/IRN/1
- A/HRC/WG.6/34/IRN/2
- A/HRC/WG.6/35/TUR/1
- A/HRC/WG.6/35/TUR/2
- 1 A/HRC/WG.6/7/IRN/1 18 November 2009
- A/HRC/WG.6/8/TUR/1
- A/HRC/WG.6/8/TUR/2
- A/HRC/WG.6/20/IRN/1
- A/HRC/WG.6/21/TUR/1
- A/HRC/WG.6/21/TUR/2
- A/HRC/14/12
- A/HRC/14/12
- A/HRC/28/12